

‘Wij twee, samen pelgrims’

Op het Japanse eiland Shikoku loopt een eeuwenoude pelgrimsroute die 88 boeddhistische tempels met elkaar verbindt tot een eindeloze cirkel. Onlangs liep een grote groep westerlingen delen van dit pad, waaronder de voormalige eindredacteur van *Vorm & Leegte*. ‘Wat ben ik hier aan het doen?’

Marjan Slob

Namu Daishi Henjo Kongo! Namu Daishi Henjo Kongo! Staande voor de tempel schreeuwen we het uit, in navolging van onze Japanse gids. Hij heeft ons in nette rijen van vijf opgesteld en voert ons aan in de lokale boeddhistische rituelen. Soms is onze o-henro-san, naar ik vermoed, lichtelijk in competitie met andere gidsen die hun henro's (pelgrims) de weg wijzen naar de tempeltjes en door het woud van voorschriften. Hij heeft dan ook dertig Nederlandse en één Deense pelgrim in zijn kielzog en weet dat hij bekeken wordt. Want bekijks trekken wij westerlingen. De pelgrimsroute langs 88 tempels op het eiland Shikoku is bekend in heel Japan; veel Japanners hebben het voornemen de route ooit te volbrengen en doen in hun schaarse vrije dagen alvast een stukje per auto of touringcar. Maar buitenlanders komen hier niet vaak, zo'n grote groep is al helemaal uitzonderlijk - en het is ongekend dat wij ook nog eens bij voorkeur wandelen.

Wij zijn hier samen met zenleraar Rients Ritskes, die al eerder samen met zijn vrouw Merel stukken van de pelgrimsroute aflegde en zich voornam dit ook met een groep te doen. De tocht is te voet zo'n 1200 kilometer lang en we zijn in totaal twee weken op het eiland, dus we kunnen onmogelijk de hele route lopen. Rients heeft maanden gepuzzeld op het programma. Shikoku is relatief dunbevolkt maar het blijft Japan, en dat betekent dat grote stukken van de eeuwenoude route inmiddels over asfalt gaan, langs industrieterreinen en provinciale wegen waar die touringcars vol gehaaste pelgrims snel overheen kunnen rijden. Rients heeft gezocht naar de mooiste stukken die ook nog eens goed te bereiken zijn vanuit onze hotels.

Ook ik ben al maanden bezig met deze reis. Ik lees, spaar, maak dagen vrij, regel de boel thuis, en denk na over wat ik van de reis verwacht. Stilte. Inkeer. Ik ken de overige groepsleden niet en Rients alleen van reputatie, maar toen ik het mailtje met het programma via een zen-mailinglist voorbij zag komen, dacht ik: 'Japan, wandelen en zen - dit is voor mij de gouden combinatie'. Wel was ik huiverig voor groepsgedoe, de bus, geklets uit angst voor niets. 'Zenners kunnen stil zijn', sprak ik mezelf moed in.

Nu wandel ik dan in november op dit vulkanische eiland. De bomen beginnen te verkleuren. De bospaden zijn smal, de heuvels steil. We lopen in een slinger achter elkaar aan. Allemaal met het verplichte witte henro-jasje aan waarop in Japanse tekens *Dogyo Ninin* staat, 'wij twee – samen pelgrims'. Die ene pelgrim, dat ben jij, en die andere is Kobo Daishi, de grondlegger van deze route en degene die we steeds aanroepen bij de tempels: *Namu Daishi Henjo Kongo!* 'Ere aan Kobo Daishi, die ons vergezelt!' Voor mij was Kobo Daishi een onbekende figuur, maar voor Japanners is hij een soort heilige. In 774 werd hij hier op dit eiland geboren in een aristocratische familie die hem opleidde in de confucianistische traditie. Zelf voelde hij zich meer aangetrokken tot de eenvoudige boeddhistische leraren die hij zag mediteren in de bossen van Shikoku. Een tijd lang kon hij zijn draai niet vinden. Maar als dertiger trok hij naar China en vond een leraar die in hem - zoals dat hoort -

onmiddellijk zijn opvolger herkende en hem in drie maanden klaarstoomde tot meester in de zogenoemde esoterische boeddhistische traditie. Daarna stuurde zijn Chinese leermeester hem terug naar Japan, waar Kobo Daishi het Shingon-boeddhisme verbreidde.

Als westerling weet ik niet waar Shingon precies voor staat, en mijn interesse in boeddhisme is sowieso eerder praktisch dan intellectueel van aard. Maar wat ik lees over Kobo Daishi klinkt sympathiek. Shingon stelt dat iedereen binnen dit leven al de verlichting kan bereiken – man of vrouw, gestudeerd of niet. Hoe, dat blijft de vraag van iedere pelgrim natuurlijk, maar die opvatting maakte het Japanse boeddhisme in ieder geval minder elitair. Kobo Daishi heeft ook het *kana* ontworpen, een set van 47 symbolen waarmee Japanse lettergrepen fonetisch weergegeven kunnen worden. Een grote vooruitgang omdat Japanners het tot dan toe moesten doen met de duizenden geïmporteerde Chinese karakters die slecht bij hun eigen taal pasten en dus extreem moeilijk te leren waren. Kobo Daishi heeft lezen, schrijven en boeddhisme dus voor gewone mensen toegankelijker gemaakt.

Terug in Japan liep Kobo Daishi rond op Shikoku, onderwijl wonderen verrichtend. Al wandelend verbond hij de vele boeddhistische tempeltjes en *shinto*-schrijnen die het eiland al kende. Als pelgrim treedt je dus letterlijk in de voetsporen van Kobo Daishi. Verreweg de meeste tempels behoren inmiddels tot de Shingon-orde, maar shinto-schrijnen zijn er ook nog steeds en drie van de 88 officiële tempels worden beheerd door zenpriesters. Ik merk het verschil niet, en vind het eigenlijk wel leuk, die volkse Japanse houding dat elke heilige plek je spirituele noden kan lenigen. Zo'n gebouw is immers maar een vinger die naar de maan wijst.

Tegelijkertijd móet er ook heel veel bij zo'n tempel. Buigen bij de eerste poort waar de wachters staan. Links (niet rechts!) de trap oplopen. De bel luiden. Handen wassen en mond spoelen bij het stenen bassin. Wierook offeren, een kaarsje branden, eventueel wat geld in de tempel werpen. Een wit papiertje met je naam en de datum beschrijven en in een doos bij de tempel doen, ten teken dat je hier echt geweest bent. Buigen en onder leiding van de Japanse o-henro-san de hartsoetra reciteren en nog wat andere mantra's die speciaal bij deze tempel horen. Snel naar de bijtempel, waar we weer de hartsoetra reciteren. Dan heb ik even tijd om rond te dwalen of foto's te maken. Ondertussen rennen groepsleden naar het kantoortje waar ze een stempel en kalligrafie kunnen laten zetten in hun tempelboek. En daar gaan we weer, rechts de trap af (niet links!) en naar de volgende tempel – soms wel zes op een dag.

Aanvankelijk voel ik me ongemakkelijk. Wat ben ik hier aan het doen? Ik sta in ongetwijfeld belachelijk klinkend oud-Japans de hartsoetra van een blaadje op te dreunen, vouw mijn blaadje op, buig, en haast me naar de volgende tempel. Wat heeft dat nu met verdieping te maken? Maar gaandeweg begin ik er lol in te krijgen. Goed om hier onze stem te laten horen - het is een duidelijk teken dat je er bent en er wilt zijn. Wat ook helpt is dat ik groepen gewone Japanners even stuntelig met een blaadje voor hun neus de soetra zie reciteren. En ach, die tempels. We hebben er in totaal dertig gezien. Sommige waren prachtig, andere hebben veel minder indruk gemaakt. De tempels definiëren weliswaar de route, maar het gaat om het pad. Ik moet denken aan wat mijn leraar Nico Tydeman zegt over de zenweg: 'De waarde zit in de intentie, het voornemen om dit pad te gaan'. Wat dat betreft is deze pelgrimage helemaal goed, want eindeloos – als een zencirkel.

Langzamerhand verandert er iets in mij. Ik weet niet goed wat, ik weet ook niet precies waardoor. Ik raak ontroerd. Soms is dat makkelijk, omdat de natuur zo mooi is. Pijnbomen, bamboebos,

verkleurend loof. Maar het wandelen in deze groep, vaak in stilte, en het besef dat pelgrims dit pad al eeuwen belopen, raakt me eigenlijk nog veel meer. Langs de bospaden staan kleine bemoste beeldjes, vaak met slabbetjes om, soms met mandarijnen of een plastic molentje erbij. Ik weet dat we ook langs graven van ter plekke gestorven pelgrims lopen, al herken ik die niet. We trekken door kleine, welvarende dorpjes, door buitenwijken van steden, langs de zee. Ondertussen zien we flink wat bussen met henro's passeren, en af en toe een eenzame henro lopen of fietsen. De mensen groeten ons allemaal vriendelijk en geven ons soms kleine cadeautjes. Ze kunnen ons plaatsens, met onze witte jasjes, en tegelijk zijn we natuurlijk raar. Zó buitenissig zelfs dat vijf televisieploegen een leuk itempje in ons zien en met camera's om ons heen hollen.

Dat boeddhisme een levende praktijk is in deze tweede economie van de wereld vol technogadgets en miljoenensteden, blijkt voor mij het mooiste uit ons ochtendritueel. 's Ochtends bij vertrek uit de glanzende hotels nemen we positie in naast onze bus en zingen als dank de hartsoetra. Het is een gouden idee van Rients waar de hele hotelstaf voor uitloopt. Ik herinner me enkele zeer enthousiaste hotelmanagers die buiten springen en wuiven totdat we met de bus uit het zicht draaien. De hartsoetra vertelt hen waar we voor willen staan, en -belangrijker nog- de goede voornemens van de pelgrim stralen af op de mensen die de pelgrimage mogelijk maken. Zoals hotelpersoneel, zoals de buschauffeur, zoals de Japanners die ons onderweg mandarijntjes geven.

Ondertussen voel ik me helemaal niet sereen en ingetogen worden, zoals ik verwacht had. Ik voel me juist heel levenslustig. Omdat we onderling veel lol hebben, maar ook omdat leven het enige is dat me te doen staat. Juist op reis, ver weg van mijn routines, is het makkelijk om te beseffen dat deze specifieke dag nooit meer terugkomt. Dus zit er niets anders op dan deze dag volop eer te bewijzen door volop te leven. Gek, nooit eerder heb ik zo diep in mij het verband tussen sterfelijkheid en levenslust gevoeld.

Wat ook zo gek is: ik ben elke dag blijer met de groep. Volgende keer wil ik weer met zenners op reis. Want als het regent, regent het en zegt niemand: 'Rients, je zei dat het in november gewoonlijk mooi weer is op Shikoku'. Als een wandeling tegenvalt, valt ze tegen. En als we afspreken om kwart over acht te verzamelen in de hal van het hotel, is iedereen er. Geen gezeur, geen verstrooiing, geen lieverkoekjes. En daardoor alle ruimte om te verkennen wat er wél is – hier, nu. Heerlijk. Dank.

Veel informatie heb ik ontleend aan het boek 'Japanese Pilgrimage' van Oliver Statler (1983).

Gepubliceerd in Vorm&Leegte, herfst 2009. © Marjan Slob.